

Tisíc odtieňov herézy. Profanizácia ikon ako nebezpečenstvo pre duchovný život (Druhá časť)

Lucia Laudoni

11. marca 2024 ✝ Cirkev Kultúra

predchádzajúca časť:

Tisíc odtieňov herézy. Profanizácia ikon ako nebezpečenstvo pre duchovný život (Prvá časť)

Byzantská ikona je ako hudobná partitúra. Prehľadná, jasná, punktuálna aj dômyselná. Všetko je v nej na svojom mieste. Kto ju dokáže správne prečítať, ponorí sa do sveta krásnych tónov.

Tak, ako existujú majstrovskí hudobníci, nájdú sa aj takí, ktorí sa v lese nôt ľahko stratia a útočia na naše zmysly kanonádou falošných akordov.

Čo však robiť v prípade, ak je sama partitúra kakofóniou a nedostavanou Babylonskou vežou? Vypnúť zvuk na prístroji nestačí. Raz počuté sa zavíra do uší ako hudobný smog, zvukový červ, ktorý práve dostal elektrický kopanec.

Considerare oportet, že v prípade nekánonických, resp. priamo heterodoxných ikon sa nevystavujeme len kakofónii a vizuálnemu smogu. Najväčšie nebezpečenstvo herézy spočíva v tom, že sa tvári ako malé, neškodné zrnko, z ktorého vraj vyrastú dobré plody, a pritom je to *delusio mentis*.

Odborný názov Ľulkovca zlomocného, prudko jedovatej rastliny, ktorú vyhľadávajú aj homeopati, je *Atropa belladonna*. Nie každá krásna dáma (po taliansky *bella donna*) nosí krásu aj v sebe, môže byť ako ten ľulkovec.

Kánonické byzantské umenie vyniká hĺbkou teologickej výpovede.

Zdroj: pexels.com

Skúsenosť je matkou majstrovstva

Amaterizmus a výtvarné diletantstvo je prvým varovným svetielkom na ikonografickom semafore. Netreba však zabúdať, že aj ten najväčší majster bol kedysi začiatočníkom a na vlastnej koži pocítil silu výroku, že umenie vytvára skúsenosť, *experientia facit artem*.

Herézy si však tykajú s rafinovanosťou a nechcú byť odhalené *prima facie*. Existujú dokonale štylizované ikony, ktoré z materiálneho hľadiska zodpovedajú prísnemu byzantskému kánonu, ale ich teologické poslanstvo je prinajmenšom diskutabilné. Technicky sú dokonalé, duchovne nie. *Quomodo distingui possunt...?*

Správca pravoslávnej farnosti svätého Maxima v talianskom Turíne, igumen a talentovaný blogger Ambrogio, prináša zaujímavý príspevok, ako odlíšiť kánonické ikony od ich gýčových a heterodoxných nevlastných súrodencov: https://www.ortodossiatorino.net/DocumentiSezDoc.php?cat_id=32&id=3756

Autor podrobuje kritike aj známu ikonu Svätej rodiny, ktorú si kúpite takmer v každom obchodíku s kresťanskými suvenírmi: https://www.pilgrimgifts.co.uk/cdn/shop/files/holy-family-handmade-icon-available-in-6-sizes_1200x1200.jpg?v=1689874665 Tento lúbezný, eolský obrázok si našiel cestu do modlitebných knižiek mnohých katolíkov – aj takých, pre ktorých byzantský štýl nie je *res cordis*.

Podľa názoru pisateľa blogu však toto stvárnenie latentne spochybňuje večné panenstvo Presvätej Bohorodičky a vytvára dojem, akoby sa Pán Ježiš narodil z prirodzeného ľudského zväzku. Prečo si to autor myslí? Turínsky igumen vychádza z predpokladu, že motív objatia má v byzantskej výtvarnej sémantike sexuálny podtón, a navrhuje zaobstarať si radšej ikonu úteku Svätej rodiny do Egypta.

Nie je objatie ako objatie

Typickým príkladom chápania objatia ako prejavu intimity je ikona Počatia Panny Márie, na ktorej vidíme svätú Annu, ako sa objíma so svojím manželom, svätým Joachimom. V pozadí sa môže nachádzať manželské lôžko, táto kompozícia sa preto zvykne označovať ako ikona manželskej lásky – *amor coniugalis*:

<https://i.pinimg.com/736x/5c/3a/5a/5c3a5a75b78483dcbe3fba8cf79c47f8.jpg>

Niektorí pravoslávni polemici používajú ikonu manželskej lásky ako doktrinálnu zbraň namierenú proti nepoškvrnenému počatiu *Theotokos*. Ikona ale neprotirečí katolíckej dogme, „iba“ hlása pravdu, že Panna Mária je človekom, nie Bohočlovekom, a na rozdiel od Pána Ježiša Krista má pozemského biologického otca.

Autor blogu na stránke Ortodossiatorino.net dôvodí, že novobyzantská ikona Božej rodiny je výrazne ovplyvnená rímskokatolíckym výtvarným registrom. Ďalší *πρῶτον ψεῦδος!* „Svätá rodina sa v pravoslávnej ikonografii znázorňuje už stovky rokov, čo vyvracia argument, že táto konkrétna ikona patrí len do sféry katolíckej viery,“ komentuje americký katolícky web Christianityart.store.

Latinská výtvarná tradícia si pod objatím patróna robotníkov a Mystickej Ruže nepredstavuje intímne zblíženie muža a ženy, ale skutok ochrany (*sub tutela esse*). Svätý Jozef fyzicky ochraňuje rodinu a zabezpečuje jej živobytie, Božia Matka bdie nad ľudskými potrebami svojho malého Syna a Božské Dieťa duchovne chráni oboch rodičov.

Navyše, v západnom prostredí nie je zriedkavosťou nájsť aj také obrazy Svätej rodiny, na ktorých sa Mária a Jozef fyzicky nijako nedotýkajú. Dejiny umenia od Dürera po viktoriánskeho katolíckeho konvertitu z anglikanizmu Jamesa Collinsona sú aj v tomto smere bohatou inšpiračnou studnicou. Budú pravoslávni autori kritizovať aj tieto maľby, a to len preto, že vznikli na Západe?

Katolícka freska Svätej rodiny.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Treba si uvedomiť, že objatie nie je „automatickou“ manifestáciou fyzickej súhry tiel ani v byzantskom umení, v opačnom prípade by sme museli vyhlásiť za problematické aj ikony priateľského objatia apoštolov Petra a Pavla, vyjadrujúce svornosť a vieroučnú jednotu stĺpov apoštolského kolégia:

<https://korethemaider.files.wordpress.com/2012/05/sf-ap-petru-si-pavel.jpg>

Vášnivé diskusie okolo teologickej validity ikon Božej rodiny vedú najmä zarytí nekatolíci, u ktorých je (česť výnimkám!) *loquentiae multum, sed sapientiae parum*. Problémom tejto ikony nie je dogmatická

polysémia, ako si myslia pravoslávni, je to predovšetkým agresívna komercializácia, ktorá napadla „trh“ so sakrálnym umením ako pleseň. Nosiť ikony – *pro primo*, vysoký prejav sakrálneho umenia, neoddeliteľný od liturgického slávenia – na upotených tričkách a šiltovkách, je absolútne nevhodné.

Štetec ako nástroj sodomy: homosexuálne ikony

V mori modernizmu pláva všeličo – aj ikony, na ktorých má objatie skutočne erotický náboj. Pseudoikona svätých mučeníkov Sergia a Bakcha z dielne františkána (!) s ruskými koreňmi Roberta Lentza je apoteózou homosexuálnej subkultúry. Na základe čoho to vieme? Ružovo ladená farba rúcha oboch martýrov a hlavy výrazne naklonené k sebe právom vyvolávajú rozpaky:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8f/SerBac.jpg> Organizátori Gay Pride Parade v Chicagu, ktorí toto „veľdielo“ ľudského ducha z roku 1994 verejne vystavili na svojom podujatí, boli namätko.

Kto je Robert Lentz? Po „prelúskaní“ jeho profilu na Trinitystores.com sa v hlave ihneď rozsvieti. Tak napríklad sa dozvieme, že „svoj život a prácu zameral na radikálne zmeny, ktorým čelia všetci kresťania v dnešnej dobe“ (odkedy je cieľom východnej ikonografie antropomorfizácia radikalizmu?) a „je aktívny v podpore dialógu medzi moslimami a kresťanmi“ (toto snáď ani netreba komentovať). Zdroj pre (ne)veriacich Tomášov: <https://trinitystores.com/collections/br-robert-lentz-ofm>

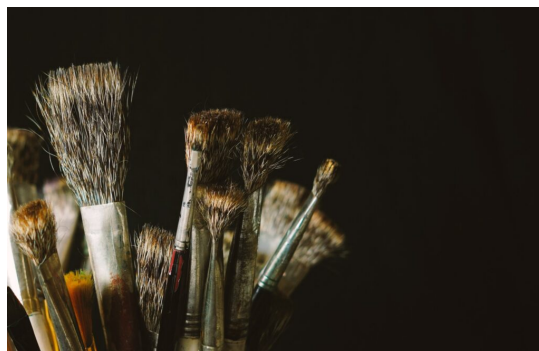
Duchovnú úroveň tohto „ne-ikonopisca“, ktorý sa netají tým, že patrí na ružovú stranu barikády, vhodne ilustruje jeho „para-ikona“ serafínskeho Otca z Assisi, akoby meditoval kdesi v Tibete:

<https://images.fineartamerica.com/images/artworkimages/mediumlarge/1/st-francis-father-of-the-poor-rlffp-br-robert-lentz-ofm.jpg> „Zlatý štandard“ od maliara, ktorý sa pravidelne nadchýna spirituálnym bohatstvom nekresťanských kultúr. *Quo vadis*, františkánsky dom?

Kto ešte stále neverí, že tvorba Roberta Lentza je ružovučká viac než preslávený model koronavírusu, nech „hodí očkom“ po jeho „ikone“ amerického homosexuálneho politika Herveya Milka:

https://trinitystores.com/cdn/shop/files/RLHRM_f9735c40-6d2f-4f0d-b49d-cb7b6b30514f.jpg?v=1701468740

Hotová krv a mlieko (*milk*), a tá svätožiara! Čo na tom, že Milk nebol nikdy kanonizovaný a hlásil sa k judaizmu! Lentzov dúhový svet je jedna veľká afterpárty, na ktorej sú všetci vítaní. Všetci, okrem tradičných katolíkov. Akurát je čudné, že hlavný miešač farebných ikonografických drinkov má na sebe rehoľný habit...

Keby maliarske štetce vedeli rozprávať...

Zdroj: Sukhjinder / pixahive.com

Tých ihiel v kope sena sa nám nejako nakopilo. Tu sa nemenovaný „pokrokový umelec“ neštítal zvečniť bozk dvoch svätcov. Ako liturgický bozk kniežat apoštolov to rozhodne nevyzerá:

Zneužitie ikon sa (ne)trestá

Ďalším rozlišovacím znakom medzi autentickými ikonami a ich heretickými napodobeninami je ich duchovné ovocie. Ikony nesmú vzbudzovať úzkosť, nepokoj, rozniecovať nenávisť, násilie a nesmú byť degradované na politické, ideologické či nacionalistické ciele.

Učítelia duchovného života (starci) hovoriajú, že pri pohľade na heterodoxnú ikonu sa kresťan nedokáže sústrediť na modlitbu, „niečo“ ho v modlitbe vyrušuje. To „niečo“ je dogmatická ambiguita, ktorú tvorcovia takýchto obrazov dokážu dobre maskovať.

Dovoľte mi malé interlúdium v podobe vlastnej skúsenosti. Keď som ešte patrila k Pravoslávnej cirkvi, istý rusínsky pravoslávny kňaz mi priniesol nádhernú reprodukciu Krásnobrodskéj Bohorodičky. Z priateľského gesta sa, žiaľ, vykľul mefistovský ťah.

Zlá predtucha ma ne(s)klamala. Na zadnej strane darovanej ikony (ktorá bola z umeleckého a výtvarného hľadiska dokonalá) bol vytlačený cirkevnoslovanský tropár a kondák (oslavné liturgické hymny) na počesť Krásnobrodskéj Božej Matky. Na tom by, samozrejme, nebolo vôbec nič zlé – až na to, že pravoslávne liturgické texty k pocte tejto ikony sú diametrálne odlišné od tých gréckokatolíckych, a majú silný antikatólicky náboj. Zrak mi padol na formuláciu „латинское лжеучение“ – „falošná, klamná latinská doktrína“. Povážte: východoslovenskí pravoslávni veriaci sa vo svojom tropári a kondáku k zázračnej Krásnobrodskéj ikone modlia, aby ich *Theotokos* zachránila od latinského „lži-učenia“!

Môj úbohý ľudský rozum dodnes nedokáže pochopiť, kde sa v danom kňazovi vzala toľká drzosť, aby veriacej, ktorá miluje latinský jazyk a aktívne sa ním zaoberá (už ako pravoslávna som sa podieľala na tvorbe prekladov byzantských liturgických textov z a do latinského jazyka, a to v medzinárodnom kontexte, veriac, že latinčina a pravoslávie si môžu podať ruky), priniesol ikonu s modlitbou, v ktorej sa spomína latinské *лжеучение*, latinská lož? Nuž, aj kánonické sväte ikony sa dajú hrubo zneužiť...

Krásnobrodská ikona Presvätej Bohorodičky.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Synkretizmus v priamom prenose

Pofidérne ikony majú v sebe čosi dráždivé, čo šokuje psychiku, no dušu necháva chladnou. Môže sa stať, že človek sa pri takejto ikone príliš „zasníva“ a jeho fantázia sa roztočí ako koleso v klietke pre škrečka. Z nepravoverných ikon vyteká otrávené myro ezoterizmu, arkánium gnosticizmu a falošnej teopneustie.

Čím to asi bude, že tolčí nadšenci tzv. modernizácie tradičného ikonopisu, resp. jeho inklúzie na veľké reklamno-ideologické plátno 21. storočia, sa vyžívajú v pálení prababičkiných púťových obrazov na hranici menom umelecko-kritická expertíza?

Ikonografické braky charakterizuje extrémne až agresívne farebné riešenie, katachréza (iracionálne spojenie nespojiteľného), domnelá starobylosť, presladenosť, postavy môžu mať neprimerane zdeformované telá a črty tváre.

To sú základné výtvarno-filozofické aspekty, načrtnuté *grosso modo*, v ktorých sa jezuita Rupnik výrazne odklonil od tradičného byzantského ikonografického štandardu. Aj keď sa nájdú hlasy, ktoré s týmto názorom nebudú súhlasiť, treba si zachovať istú mieru odstupu aj od niektorých prác akademického maliara Mikuláša Klimčáka, v gréckokatolíckom prostredí vysoko oceňovaného, ktorý do východného sakrálneho umenia integroval prvky moderny. Pobožkali by ste túto kubistickú Bohorodičku a zapálili by ste pred ňou sviečku? *Ecce*: https://dam.nmhmedia.sk/image/2a0e837a-f6cc-4f9c-9b07-d7140c6c4694_phpbdlna.png/1024/0

Autor (už citovaného) blogu na stránke Ortodossiatorino.net dáva jasnú odpoveď: „Ikona by mala reprezentovať prototyp, to znamená, žeby mala odkazovať na zobrazovanú osobu bez potreby nadmerného realizmu, ale aj bez vytvárania zmätku identity.“

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/tisic-odtienov-herezy-profanizacia-ikon-ako-nebezpecenstvo-pre-duchovny-zivot-druha-cast/>